

Lik starca u komedijama "Aulularia" i "Heautontimorumenos"

Bebić, Slaven

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:124808>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za hrvatski latinitet

LIK STARCA U KOMEDIJAMA „*AULULARIA*“ I
„*HEAUTONTIMORUMENOS*“

Završni rad

Kandidat: Slaven Bebić

Mentor: izv. prof. dr. sc. Tamara Tvrtković

Zagreb, 2017.

SAŽETAK RADA

U ovom radu prikazuje se i analizira lik starca u Plautovoj komediji *Aulularia* i lik starca u Terencijevoj komediji *Heautontimorumenos*. Čitanjem njihovih djela i istraživanjem ostale literature, izdvajaju se podatci i stihovi u kojima se jasno prikazuju obilježja ovih likova. U Plautovoj komediji ističe se lik starca Eukliona koji nakon pronalaska ćupa sa zlatom postaje oličenje škrtosti. U Terencijevoj komediji prisutan je lik starca Menedema koji muči samoga sebe zato što je bio grub prema svome sinu. U radu se prikazuju i analiziraju njihove karakterne osobine, socijalni status i odnos prema drugim likovima. Također se uspoređuju oba lika, odnosno, prikazuju se i uspoređuju njihove sličnosti i razlike. Analizom likova pokušat će se ustanoviti kako Plaut i Terencije oblikuju lik starca u svojim komedijama, koje su to sličnosti i razlike među njihovim likovima te kako ti likovi funkcioniraju unutar Plautova i Terencijeva komediografskog opusa.

SADRŽAJ

1. Uvod	4
2. Život i djelo Tita Makcija Plauta	5
3. Život i djelo Publija Terencija Afera	6
4. Razvoj i karakteristike rimske komedije	7
5. Plautovi i Terencijevi grčki uzori	9
6. Prikaz lika starca u komediji <i>Aulularia</i>	10
7. Prikaz lika starca u komediji <i>Heautontimorumenos</i>	14
9. Usporedba lika Eukliona i lika Menedema	19
10. Zaključak	21
11. Popis literature	23

1. UVOD

Tema ovog rada prikaz je lika starca u komediji *Aulularia* („Ćup“) Tita Makcija Plauta i lika starca u komediji *Heautontimorumenos* („Samomučitelj“) Publija Terencija Afera te usporedba i analiza likova staraca u navedenim komedijama.

Relevantnost teme proizlazi iz činjenice da je lik starca istaknut i važan lik u rimskoj komediji te da su Tit Makcije Plaut i Publije Terencije Afer značajni rimski komediografi i pisci arhajskog razdoblja rimske književnosti koji su stvorili djela koja su ostavila dubok trag u svjetskoj književnosti uopće. Lik starca je važan, budući da je općenito vrlo zastupljen u komedijama rimskog tipa te u dosta slučajeva ima veliku i krucijalnu ulogu u djelima. Primjerice, oni često služe za predstavljanje aktualnih društvenih situacija ili nekih tipičnih ljudskih osobina, a njihova prisutnost i djelovanje znatno utječu na druge likove.

Cilj rada je prikazati lik starca u obje komedije te istražiti, analizirati i opisati razlike i sličnosti među njima. Odnosno, prikazat će se i analizirati kako Plaut, a kako Terencije oblikuje i predstavlja starca u svojoj komediji.

U prvom dijelu rada donijet će se informacije o autorima, njihovom životu i njihovim najznačajnijim djelima. Zatim će se prikazati nastanak, razvoj i opće karakteristike rimske komedije. Potom će se izložiti i opisati Plautovi i Terencijevi uzori u pisanju na koje su se obojica podosta oslanjali. U drugom dijelu rada donijet će se opći prikaz starca u Plautovoj i Terencijevoj komediji. Tu će se izložiti kratke značajke obje komedije te će se predstaviti i detaljnije opisati oba lika starca. Prikazat će se u kojem su kontekstu radnje i jedan i drugi lik te njihova imena, socijalni status, karakterne osobine i odnos prema ostalim likovima u komediji. U trećem će se dijelu analizirati i usporediti oba lika. Na kraju rada izvest će se zaključak na temelju podataka i vlastitih zapažanja koji će se iznijeti u radu.

Tema će se istražiti i analizirati na način da se prouči literatura, odnosno prikupljena teorijska građa koja donosi podatke o pisanju oba autora i tekstovi komedija na latinskom jeziku te prijevodi komedija na hrvatskom jeziku. Kroz rad će se izdvajati podatci iz literature i vlastita zapažanja koja će proizaći iz čitanja i istraživanja tekstova obje komedije. Također će se određene tvrdnje potkrijepiti izdvajanjem stihova na latinskom i hrvatskom jeziku koji će potvrditi napisano, a isti stihovi će se još dodatno pojasniti. Analizirajući Plautovo i Terencijevo djelo i literaturu pokušat će se utvrditi i prikazati kakav je lik starca u Plautovoj, a kakav u Terencijevoj komediji i koje su to sličnosti i razlike između likova te kako oni funkcioniraju u njihovim djelima.

2. ŽIVOT I DJELO TITA MAKCIJA PLAUTA

Tit Makcije Plaut (Titus Maccius Plautus) rodio se u umbrijskoj Sarsini 254./251. g. pr. n.e. Jedno je vrijeme radio kao radnik na pozornici u Rimu, a zatim se upustio u trgovačke poslove zbog kojih je na kraju propao i pao u dužničko ropstvo. Navodno je radio robovske poslove u nekom mlinu kako bi mogao vratiti dugove. Oko tri desetljeća, od prvih godina punskog rata pa sve do smrti, uspješno je stvarao svoja djela. Istaknuo se kao miljenik rimske publike te kao najutjecajniji posrednik između grčke i novovjekovne komedije.

Za Plauta su karakteristične komedije intrige koje su bogate situacionom i verbalnom komikom. Pisao je rimske palijate te je u potpunosti preuzimao tematiku i tipove helenističke i to osobito nove atičke komedije, a samo je ponekad skretao pažnju na suvremene rimske prilike. U njegovim komedijama, prisutan je živi narodni jezik te razigrane i energične scene.

Plautova komedija se razlikuje od nove atičke komedije po pjevanim dijelovima, koji se nazivaju cantica. To su dijelom monodije, dueti, terceti, ansambli pjevani uz glazbu i dijelom samo recitativi uz jednostavnu pratnju frule. Kao uzor za to su mu poslužile rimske tragedije, Euripid i helenističke mimičke drame 3. stoljeća.

Plautovi komični likovi i razigrane scene njegovih komedija bili su uzor talijanskoj renesansnoj komediji, zatim hrvatskom piscu Marinu Držiću te piscima poput Camoesa, Shakespearea, Molièrea, Holberga i dr. Tradicija je Plautu pripisivala oko 130 komedija. Od njih je filolog Varon izdvojio zbirku od 21 autentične komedije. Očuvane su gotovo sve komedije osim jedne, a to je komedija *Vidularia*, koja je očuvana samo fragmentarno. Osim komedije *Aulularia*, poznate su mu još i komedija *Amphitruo* („Amfitrion“), koja je jedna od Plautovih najboljih komedija, a predstavlja travestiju tragedije, gdje se Jupiter i Merkur pretvore u Alkmenina muža Amfitriona i njegova roba Sosiju. Zatim valja istaknuti komediju *Miles gloriosus* („Hvalisavi vojnik“) u kojem je glavni lik razmetljivi vojnik koji je žrtva spletke svog lukavog roba. Ostale Plautove komedije su *Bacchides* („Bakhide“), *Menaechmi* („Menehmi“), *Trinummus* („Trogroška“), *Pseudolus* („Pseudol“), *Poenulus* („Mali Kartazanin“), *Captivi* („Sužnji“), *Rudens* („Konopac“), *Stichus* („Stiho“), *Mostellaria* („Sablasti“), *Casina* („Kazina“). Plaut je preminuo 184. pr. n.e.¹

¹ Vladimir VRATOVIĆ, „Rimska književnost“, *Povijest svjetske književnosti*, Mladost, Zagreb, 1997. 222.-223.

3. ŽIVOT I DJELO PUBLIJA TERCENCIJA AFERA

Publije Terencije Afer (*Publius Terentius Afer*) rođen je oko 195. g. pr. n.e. Rodom je iz Kartage u Africi. Upravo je po mjestu rođenja i dobio nadimak Afer, odnosno Afrikanac. Kao rob je bio doveden u Rim, gdje je dospio kod senatora Terencija Lukana. Lukan je bio zapazio njegovu darovitost te se pobrinuo za njegovo obrazovanje, a zatim ga je i oslobodio.

Družio se sa Scipionom Mlađim² i Lelijem³, koji su bili glavni promicatelji grčke kulture koja je i njemu postala uzorom. Terencijevi književni protivnici tvrdili su kako su njegove komedije zapravo pisali Scipion Mlađi i Lelije, no on se od tih optužbi žestoko branio. Njegova djela su se u cjelini prenijela u kasnu antiku te su bila osobito popularna u srednjem vijeku. Terencijev jezik je elegantan i učen, a u svojim prolozima on ne otkriva radnju komedije, nego ga koristi kao prostor koji mu služi za polemike s književnim protivnicima.⁴ Očuvano je svih šest njegovih komedija, a one su: *Heautontimorumenos* („Samomučitelj“), potom *Andria* („Djevojka s otoka Andra“), koja je prva njegova izvedena komedija u kojoj djevojka Glikerija ostaje trudna s mladićem Pamfilom te oni moraju svladati razne prepreke kako bi mogli biti zajedno. *Hecyra* („Svekrva“) je komedija u kojoj mladić Pamfil siluje djevojku Filumenu i ona ostaje trudna te nakon toga ona počne izbjegavati svekrvu Sostratu zbog straha da ne otkrije da je trudna. *Eunuchus* („Eunuh“) je komedija koja je postigla najveći uspjeh. U njoj se mladić preoblači u eunuha kako bi se mogao približiti voljenoj ropkinji. U komediji *Phormio* („Formion“) koja je izvedena 161. g. pr. n.e., istoimeni lukavi parazit uspijeva da se zaljubljeni mladić usprotivi obitelji te se vjenča sa siromašnom djevojkom. Komedija *Adelphoe* („Braća“) njegova je posljednja komedija, a izvedena je 160. g. pr.n.e. U njoj se tematizira i razvija problem odgoja te se govori o tome kako jedan otac odgaja jednog brata strogo i kruto, a drugi, adoptivni otac, odgaja drugog brata na liberalan način. „Braću“ je donekle iskoristio Molière u svome djelu „Škola za muževe“. Terencije je preminuo 159. g. pr.n.e.⁵

² Puno ime mu je Publije Kornelije Scipion Afrički Mlađi Numancijski (185. pr. n. e. – 129. pr. n. e.). Bio je rimski vojskovođa te je u Trećem punskom ratu razorio Kartagu, a kasnije i Numanciju. Pokazivao je veliki interes za grčku kulturu.

Korišteni su podatci sa stranice Hrvatska enciklopedija (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55068>, zadnji pristup 15. kolovoza 2017.)

³ Gaj Lelije Mudri (190. pr. n. e. – 129. pr. n. e.) bio je pučki tribun te je sudjelovao u ratovima protiv Kartazana. Isto kao i Scipion Mlađi, bio je naklonjen grčkoj kulturi.

Korišteni su podatci sa stranice Hrvatska enciklopedija (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35948>, zadnji pristup 15. kolovoza 2017.)

⁴ Iosif Mojsevič TRONSKI, *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Matica hrvatska, Zagreb, 1951., 363.-364.

⁵ V.VRATOVIĆ, n.dj. (1), 223.-225.

4. RAZVOJ I KARAKTERISTIKE RIMSKE KOMEDIJE

Prvi italjski dramski oblici koji su postojali prije pojave rimske komedije te su imali utjecaja u njenom nastanku bili su fesceninski stihovi, satira, atelana i mim.

Fescennini ili fesceninski stihovi pjesme su razuzdanog i šaljivog karaktera koje su ponekad bile u dijaloškom obliku. Dobili su naziv prema etrurskom gradu Fesceniji. Pjevači su ih naizmjenice pjevali na svadbama i žetvenim svečanostima. Pisci poput Horacija i Livija su upravo u njima vidjeli začetak italske drame.⁶

S druge strane, rimska satira (satura) je književna vrsta koja je nastala u Rimu. Rimski književnici razvili su satiru kao posebnu književnu vrstu koja je posjedovala raznolik sadržaj i oblik. Satira je pisana u stihu ili mješavinom stiha i proze te se u njoj ismijava određenog pojedinca, karakternu osobinu ili neku društvenu pojavu. Predstavnici satire su rimski pisci Lucilije, Horacije, Perzije i Juvenal.⁷

Zatim se ističe atelana, a to je italska pučka improvizirana lakrdija koja je svoj naziv dobila prema gradu Ateli u Kampaniji. Od 1. st. n.e. postaje književna vrsta čiji su predstavnici pisci poput Pomponija i Novija. Ova vrsta je ustalila tipizirane likove i maske od kojih su najznačajniji Maccus, Bucco, Pappus i Dossenus. Izvodili su je profesionalni glumci prema pisanom predlošku.⁸

Među posljednjim oblicima koji su prethodili rimskoj komediji je mim. Mim je manja scenska vrsta koja sadrži prizore iz svakodnevnog života. Mim koji je bio prisutan na italjskom tlu razvio je i svoj naturalistički karakter, odnosno takav mim, osim što je oslikavao životne situacije i ljudske osobine, bio je pun naturalizma i surovosti. Glumci mimičari radnju su prikazivali isključivo mimikom i gestikulacijom tijela, a glazbeni dio činili su zasebni izvođači. Tvorci mima u Rimu su Decim Laberije i Publilije.⁹

Rimska komedija nastala je na grčkim temeljima, a najveći utjecaj na nju imala je nova antička komedija. Istaknuti trojac tog razdoblja antičke komedije su Menandar, Filemon i Dofil. U njoj su opsceni kostimi stare antičke komedije zamijenjeni suvremenom odjećom, a maske su se zadržale i standardizirale. U novoj antičkoj komediji prisutni su stalni i tipizirani likovi poput lika starca, roba, slobodnjaka, vojnika, parazita, kuhara te konvencionalni motivi poput

⁶ Milan BUDIMIR i Miron FLAŠAR, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Naučna knjiga, Beograd, 1978., 104.-105.

⁷ Dubravko ŠKILJAN, *Leksikon antičkih termina*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2003., 266.

⁸ V. VRATOVIĆ, n.dj. (1), 221.

⁹ M. BUDIMIR i M. FLAŠAR, n.dj. (6), 112.-113.

pronajalaska davno izgubljenog djeteta.¹⁰ Prvi pisci komedija i općenito drame u Rimu bili su Livije Andronik i Gnej Nevije. Livije Andronik (280. pr. n. e. – 204. pr. n. e.) na Rimskim je igrama (*Ludi Romani*) 240. g. pr. n.e. prvi put prikazao dramsko djelo, za koje nije sigurno je li ono bilo tragedija ili komedija (*fabula palliata*) te se taj datum ujedno i uzima kao početak rimske književnosti.¹¹ S druge strane, Gnej Nevije (270. pr. n. e. – 201. pr. n. e.) u svijetu kazališta se pojavio nakon Livija Andronika te je 235 pr. n. e. izdao svoju prvu dramu. Postoji preko trideset njegovih naslova koji su zapravo preradbe grčkih komedija, no njegova djela nisu sva u potpunosti očuvana.¹²

U okviru rimske komedije prisutna su dva tipa komedije, a to su palijata (*fabula palliata*) i togata (*fabula togata*). Palijata je komedija s grčkom pozadinom te je naziv dobila prema grčkom ogrtaču (*pallium*).¹³ Pisana je prema grčkom predlošku i to iz korpusa nove antičke komedije. Palijata se bavi svakodnevnim obiteljskim problemima i dogodovštinama te odnosima među ljudima. Rimska je palijata podijeljena na činove i sadrži pjevane dijelove, odnosno cantica. Najpoznatiji predstavnici palijate u Rimu su Plaut i Terencije.¹⁴ Togata je komedija rimskog tipa s rimskom tematikom. Prvi tvorci togate su Titinije, Lucije Afranije i Tit Kvinkcije Ata. Po njihovim očuvanim djelima može se uvidjeti kako je togata tip komedije koji se odigrava u Italiji, Rimu i u provinciji. Likovi u togati su Rimljani i Italci i to pretežito oni nižeg staleža zbog čega se togata ponekad naziva i *fabula tabernaria* (komedija o daščarama). Najizvorniji pisac togate je Titinije te se u njegovim djelima provincijalni i rustikalni elementi posebno ističu.¹⁵

¹⁰ Korišteni su podaci sa stranice Hrvatska enciklopedija (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=44230, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

¹¹ M. BUDIMIR i M. FLAŠAR, n.dj. (6), 120.

¹² M. BUDIMIR i M. FLAŠAR, n.dj. (6), 124.

¹³ Korišteni su podaci sa stranice Hrvatska enciklopedija (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=46294, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

¹⁴ M. BUDIMIR i M. FLAŠAR, n.dj. (6), 143.-144.

¹⁵ V. VRATOVIĆ, n.dj. (1), 220.-221.

6. PLAUTOVI I TERCENCIJEVI GRČKI UZORI

Plaut i Terencije svoje su komedije formirali na temelju predložaka grčkih pisaca nove antičke komedije. Od navedenih pisaca preuzimali su fabulu, konstrukciju komedije, tipove likova, psihologizaciju likova, mjesto radnje i dr., te su ih umetali u svoje komedije.

Menandar (342. pr. n. e. – 292. pr. n. e.) najveći je predstavnik nove antičke komedije te je poznato stotinjak njegovih naslova. Postoji samo jedno cjelovito očuvano djelo, a to je „Čovjekomrzac“, a od ostalih šest su preostali samo ulomci. Sve njegove komedije odigravaju se u Grčkoj. Ljubavni elementi igraju bitnu ulogu u njegovim komedijama, pa tako često uvodi gradskog mladića koji se zaljubljuje u seosku djevojku, muškarca koji strahuje od ljubavničine nevjere, muža koji sumnja u očinstvo djeteta. Likovi u komedijama su mu tipični i stereotipni, poput robova, vojnika, parazita, prostitutki, itd.¹⁶ Posebno je utjecao na Terencija što se i vidi po broju prerađenih Menandrovih djela. Naime, sve Terencijeve komedije, osim komedije *Hecyra* („Svekrva“) i *Phormio* („Formion“), nastale su preradom Menandrovih komedija.¹⁷ Kada je riječ o Filemonu (361. pr. n. e. – 236. pr. n. e.), postoji 97 njegovih djela, no ona su sačuvana samo fragmentarno. Filemon u svojim djelima stavlja naglasak na intrige i komične situacije, a manju pozornost pridaje prikazivanju karaktera. Tri Plautove komedije nastale na temelju Filemonovih komedija, a to su *Mostellaria* („Sablasti“), *Mercator* („Trgovac“) i *Trinummus* („Trogroška“).¹⁸ Kao treći autor nove antičke komedije i uzor u pisanju Plautu i Terenciju izdvaja se Difil (350. pr. n. e. – 275. pr. n. e.). Od stotinjak djela očuvani su samo odlomci, a poznato je oko šezdeset naslova. U njegovim djelima prisutni su tipični likovi te gruba komika. Prema Difilovim predlošcima nastale su Plautove komedije *Rudens* („Konopac“) i *Casina* („Kazina“), a jedan od prizora iz njegove komedije Terencije je iskoristio za svoju komediju *Adelphoe* („Braća“).¹⁹ Valja istaknuti kako Plaut obilno kontaminira predloške svojih uzora, odnosno u jednu izvornu grčku komediju koju prerađuje, umeće jedan ili više prizora iz druge komedije ili povezuje različite komedije u jednu. Naime, Plaut nastoji približiti komediju rimskoj publici te postići živahnu i šaljivu radnju. Terencije je discipliniraniji u kontaminiranju i čuva kompoziciju, elegantan ton te ravnomjerno vodi radnju u svojim komedijama.²⁰

¹⁶ Korišteni su podatci sa stranice Hrvatska enciklopedija (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40074, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

¹⁷ V. VRATOVIĆ, n.dj. (1), 224.

¹⁸ Korišteni su podatci sa stranice Hrvatska enciklopedija (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19526, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

¹⁹ Korišteni su podatci sa stranice Hrvatska enciklopedija (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15041, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

²⁰ V. VRATOVIĆ, n.dj. (1), 222.-224.

7. PRIKAZ LIKA STARCA U KOMEDIJI *AULULARIA*

Plautova komedija *Aulularia* („Ćup“) po svom tipu je komedija karaktera. Sastoji se od prologa i pet činova. Vrijeme datiranja komedije nije posve poznato. Kraj komedije je izgubljen, no komedija je bila toliko slavna da joj je humanist Antonio Urceo u 15. stoljeću nadopisao završetak koji je prisutan i u nekim današnjim prijevodima komedije. Klasični filolog Branimir Žganjer, također je Plautovoj komediji nadopisao uobičajen sretan završetak, a francuski pisac Molière iskoristio je Plautovu komediju za svoje djelo „Škrtac“. ²¹ U ovoj komediji, starac Euklion, kojeg će se i prikazati u radu, pronalazi ćup sa zlatom te ga opsesivno skriva kako ga nitko ne bi pronašao. Od tog trenutka Euklion postaje opsjednut ćupom i postaje nepovjerljiv prema svima. Za to vrijeme Likonid je obljubio njegovu kćer Fedr(ij)u te ona ostaje trudna. Odnos Fedre i Likonida ujedno čini ljubavni segment komedije. S druge strane, Megador na nagovor svoje sestre Eunomije odluči od Eukliona prositi ruku njegove kćeri, a Euklion pristaje predati svoju kćer Megadoru. Euklion se za to vrijeme brine za svoj pronađeni ćup te ga odlučuje sakriti u hram, a potom i u Silvanov gaj. No, Likonidov sluga Strobil pronalazi ćup te Euklion postaje bijesan i očajan zbog nestanka ćupa. Pred kraj komedije Strobil priznaje Likonidu kako je uzeo ćup sa zlatom te ga Likonid poželi vratiti natrag Euklionu.

Lik starca Eukliona tipski je lik u Plautovoj komediji. Već na početku komedije on otkriva ćup sa zlatom te njegova škrtost dolazi sve više do izražaja. Upravo je škrtost glavna osobina kojom je Plaut prožeo lik te ona dominira kroz čitavo djelo. Euklion nije škrt bez razloga. Naime, na njegovo ponašanje utječe okolina u kojoj živi. Već iz prologa, kojeg govori kućni bog Lar, saznaje se kako je Euklion tu osobinu naslijedio od svoje obitelji. ²²

Lar familiaris: „Is ex se hunc reliquit qui hic nunc habitat filium

pariter moratum ut pater avosque huius fuit. “²³ (21-22)

Lar: „Kad je njega ugrabila smrt, sin ostade njegov. Živi sad tu.

Ko otac njegov i djed jednako je škrt. “²⁴

²¹ PLAUT, Tit Makcije, *Ćup*, prev. Branimir Žganjer, Matica hrvatska, Zagreb, 1998., 103.-104.

²² Mateja JELAKOVIĆ, *Komički lik starca: Plaut, Držić, Molière*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 2014., 9. (<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5041/1/Jelakovi%C4%87%2C%20Mateja.pdf>, zadnji pristup 12. lipnja 2017.)

²³ Latinski tekst komedije *Aulularia* u cijelom radu preuzet je sa stranice The Latin Library (www.thelatinlibrary.com/plautus/aulularia.shtml, zadnji pristup 12. srpnja 2017.)

²⁴ PLAUT, n.dj. (21), 8.

Nakon pronalaska ćupa sa zlatom Euklion postaje paranoičan te se počinje plašiti kako bi mu ga netko mogao ukrasti. Stoga, vođen škrtošću i nepovjerenjem on se pretvara kako je i dalje siromašan. Njegova opsesija ćupom odražava se na njegovo ponašanje te on postaje izrazito grub i to ponajprije prema svojoj staroj sluškinji Stafili. Naime, Euklion već na početku djela s njom vodi grube razgovore u kojima je neprekidno vrijeđa i zapovjeda joj.

Euclio: „At ut scelestas sola secum murmurat.

Oculos hercle ego istos, improba, excidiam tibi,

ne me observare possis quid rerum geram.

abscede etiam nunc etiam nunc etiam ohe...“ (52 -55)

Euklion: „Gle prokletnice, kako samo gundā, zla!

Te tvoje oči iskopat ću jer si gad

da ne vrebāš me, kamogod se pomaknem.

Otiđi dalje, dalje!“²⁵

Primjećuje se kako ćup Eukliona u potpunosti zasljepljuje i to do te mjere da zbog straha maltretira Stafilu te je u jednom trenutku čak, kao vrhunac, tjera iz kuće. On je samim time, predstavljen i kao vulgarna osoba koja često koristi pogrdne riječi, a zbog svoje opsjednutosti ćupom, sklon je i nasilnom ponašanju. Euklionov zapovjedni ton prema Stafili, ali i njegova preplašenost za ćup te paranoičnost ističu se do te mjere da čak traži od Stafile da zatvori cijelu kuću.

Euclio: „Occlude sis, fores ambobus pessulis. Iam ego hic ero.“ (186)

Euklion: „Zaključaj vrata, zasuna povuci dva, dok vani budem.“²⁶

Ovdje se jasno može uočiti kako je Euklion izrazito nepovjerljiv prema svojim susjedima i sugrađanima. On u svojoj kući skriva ćup, no ne želi nikome dati ni najmanji razlog da posumnja kako je ćup sa zlatom u kući. On čini sve kako bi ćup u kući ostao siguran i netaknut. S druge strane, njegov plan da se pretvara kako je i dalje siromašan posebno dolazi do izražaja u drugom činu u kojem Megador dolazi prositi ruku njegove kćeri Fedre.

²⁵ PLAUT, n.dj. (21), 11.

²⁶ PLAUT, n.dj. (21), 15.

Euclio: „Venit hoc mihi, Megadore, in mentem ted esse hominem divitem, factiosum, me autem esse hominem pauperum pauperrimum.“ (226-227)

Euklion: „Megadore, to sada pada mi na um.

ti jesi bogat, moćan, ja sirotinja, baš ponajveća.“²⁷

Euklion laže Megadoru kako je i dalje siromašan, ali Megador otkriva kako ne traži nikakav miraz. Eukliona to obraduje te on odluči dati ruku svoje kćeri Megadoru. Primjećuje se kako je Euklion tip osobe koja je obuzeta pronađenim zlatom do te mjere da o svom materijalnom statusu laže čak i kad je u pitanju njegova vlastita kći. Kako se ne bi posumnjalo da je pronašao ćup sa zlatom on se koristi lažima te obmanjuje sve oko sebe. Pošteđeni toga ne bivaju niti njegovi članovi obitelji, niti njegovi znanci.

Škrtost je Euklionova glavna mana. On kroz čitavo djelo broji novac i neprestano misli na pronađeni ćup te se trudi kako za njega ne bi saznali njegovi sugrađani i obitelj. Po tome se može uvidjeti kako je karakterizacija Eukliona karikirana. Njegova škrtost toliko dolazi do izražaja da je u trećem činu podrugljivo komentiraju i sami robovi.²⁸

Strobilus: „Famem hercle utendam si roges, numquam dabit.

Quin ipsi pridem tonsor unguis demperat:

collegit, omnia abstulit praesegmina.“ (311-313)

Strobil: „Čak i da glad

od starca tražiš, ne bi dao jer je škrt.

Sad jednom brijač nokte mu je rezao,

sve odreske je škrtac ponio kući.“²⁹

Euklionova nepovjerljivost i stalni strah zbog mogućeg otkrivanja ćupa posebno se ističe u četvrtom činu komedije. Ovdje se lik Eukliona povezuje s rimskim religijskim motivima, jer on odlučuje sakriti svoj ćup u hram Vjere. Euklion neprestano moli Vjeru da mu čuva ćup te joj govori neka on ostane netaknut i pod sigurnim okriljem njezine pažnje.

²⁷ PLAUT, n.dj. (21), 27.

²⁸ M. JELAKOVIĆ, n.dj. (22), 9.

²⁹ PLAUT, n.dj. (21), 36.

No, budući da se pojavila opasnost da ćup bude otkriven i u samom hramu događa se obrat u njegovom povjerenju prema Vjeri. Naime, Plaut u četvrtom činu komedije uvodi važnu rimsku ideju - *fides* (vjera). *Fides* za Rimljane označava pravni, moralni (povjerenje i savjesnost) i vjerski aspekt. To što Euklion ne vjeruje ni samoj božici Vjeri i što mu ćup krađu iz njezina hrama, publici ujedno predstavlja i veći komični efekt.³⁰

*Euclio: „Fide censebam maxumam multo fidem
esse, ea sublevit os mihi paenissime:
ni subvenisse corvos, periissem miser.“ (667-669)*

Euklion: „Kod Vjere mišljah bit će vjere najviše.

No gotovo me Vjera nasamarila.

Da nije bilo onog ružnog gavrana,

sve do vraga bi pošlo.“³¹

Euklion je uporan u tome da njegov ćup ostane netaknut te ga odlučuje sakriti u Silvanov gaj. Ubrzo nakon toga, pronalazi ga Likonidov sluga Strobil. Euklion postaje očajan i žali za ukradenim ćupom te neprestano jadikuje. Ponaša se izgubljeno te ne može vjerovati da je njegov ćup nestao.

*Euclio: „Perii interii occidi, quo curam? Quo non curram? Tene, tene.
Quem? Quis? Nescio, nil video, caecus eo atque equidem quo eam aut
ubi sim aut qui sim nequeo cum anomo certum investigare.“ (712-715)*

Euklion: „Propadoh, pogiboh, nema me više. Kuda ću?

Kamo? Drž ga! Al koga? Tko? Ja ne vidim, ko slijep tumaram.

Ne znam ni kamo da idem, a ne znam ni gdje sam ni

tko sam.“³²

Euklionova bolesna nepovjerljivost važan je pokretač radnje u komediji. Naime, nakon što je Strobil ukrao ćup, isti priznaje Likonidu kako ga je ukrao upravo on te Likonid nakon njegova

³⁰ M. JELAKOVIĆ, n.dj. (22), 9.

³¹ PLAUT, n.dj. (21), 68.

³² PLAUT, n.dj. (21), 72.

priznanja poželi vratiti ćup Euklionu. Da starac Euklion nije u svom nepovjerenju nosio ćup u Silvanov gaj, Strobil mu zlato ne bi mogao ukrasti te se ne bi razriješio zaplet komedije.³³

Usprkos svemu, Eukliona se ne može olako nazvati zlom osobom. Naime, on je zapravo žrtva svojih naslijeđenih osobina te on u nekim situacijama reagira pretjerano naglo i ishitreno. Primjerice, on je zbog stalno prisutnog straha prekomjeren nepovjerljiv prema ljudima i samim tim on ishitreno donosi zaključke kako bi ga netko svaki čas mogao pokrasti, a to ujedno rezultira i njegovim grubim ponašanjem prema osobama u njegovoj okolini.

8. PRIKAZ LIKA STARCA U KOMEDIJI *HEAUTONTIMORUMENOS*

Heautontimorumenos („Samomučitelj“) treća je Terencijeva komedija nastala za vrijeme konzulovanja Manija Juvencija i Tiberija Sempronija i to nakon komedija *Andria* („Andrija“) i *Hecyra* („Svekrva“). Izvedena je 163. pr.n.e., a original je bio Menandrov.³⁴ Komedija govori o starcu Menedemu koji se kaje zato što je bio strog prema svome sinu Kliniji jer se zaljubio u Antifilu, kćerku siromašnog Korinćanina. Njegov sin zbog toga na kraju napušta Atenu, a starac Menedem osjeća veliku krivnju te se počinje kažnjavati mukotrpnim poljoprivrednim poslovima. Menedemov sin Klinija se ipak vraća u Atenu te odlazi živjeti kod svog prijatelja, Hremetova sina Klitifona, koji bez znanja oca financira heteru Bakhidu. Uskoro se skuje plan da Bakhida dođe u Hremetovu kuću pretvarajući se da je Klinijina prijateljica i da sa sobom povede Antifilu. U međuvremenu, rob Sir uspije prijevaram izvući Hremetov novac za održavanje ljubavnice njegova sina. Ubrzo Hremet otkriva prevaru te se ljutit odrekne sina. Hremetova supruga Sostrata počne se zalagati za svog sina te Hremet naposljetku popušta i on oprašta sinu, no Klitifon je prisiljen oženiti odgovarajuću djevojku. Na kraju komedije, Klinija oprašta Menedemu te se njih dvojica pomire, a za Antifilu se ispostavi da je Hremetova kći.

Lik starca Menedema prisutan je već od prvog čina komedije. Na samom početku saznaje se kako je on starac od oko šezdesetak godina i dobrog imovinskog statusa.

Chremes: „Quid quaeris? Annos sexaginta natus es,

aut plus eo ut conicio: agrum in his regionibus

meliolem, neque preti maioris, nemo habet:

³³ M. JELAKOVIĆ, n.dj. (22), 9.

³⁴ TERENCEIJE Publije Afer, *Heautontimorumen*, prev. Darko Novaković, Latina et Graeca, No. 10, Zagreb, 1977., 44.

servos complur; proinde quasi nemo siet,

ita tute attente illorum officia fungere. ³⁵ (62 -66)

Hremet: „...što ti hoćeš i što smjeraš? Pa imaš šezdeset godina ili čak i više , kako mi se čini: u ovom kraju nitko nema bolji ni vrijedniji posjed: imaš dovoljno robova. A ti tako ustrajno radiš njihov posao kao da nemaš niti jednog jedinog.“³⁶

U početku, Menedemovo ponašanje zbunjuje ostale likove, a pogotovo Hremeta. Naime, Hremetu nije jasno kako jedan starac može samom sebi nametati tolike napore.

Chremes: „An quoiquamst usus homini se ut cruciet?“

si quid laborist nollem. sed quid istuc malist?

quaeso, quid de te tantum meruisti?“ (81-83)

Hremet: „Zar itko živ mora sebe mučiti?“

Ako imaš kakvih nevolja, žao mi je. Ali kakvo je to zlo? Molim te lijepo,

Čime si zaslužio tako nešto?“³⁷

Menedem je u prošlosti bio siromašan te je ratovao u Aziji, gdje je i stekao svoj imetak, a ujedno je postigao i veliku slavu. Njegov život se počinje raspadati u trenutku kada se njegov sin Klinija zaljubio u djevojku Antifilu. Naime, Menedemu se to nije svidjelo pa se grubo ponio prema svome sinu te ga je time uspio otjerati daleko od sebe, a sada se kaje.

Menedemus: „Ubi rem rescivi, coepi non humanitus

neque ut animum decuit aegrotum adolescentuli

tractare, sed vi et via pervolgata patrum.

cotidie accusabam: "hem tibine haec diutius

licere speras facere me vivo patre,

³⁵ Latinski tekst komedije *Heautontimorumenos* u cijelom radu preuzet je sa stranice The Latin Library (www.thelatinlibrary.com/ter.heauton.html, zadnji pristup 12. srpnja 2017.)

³⁶ TERENCEJE, n.dj. (34), 46.

³⁷ TERENCEJE, n.dj. (34), 46.

amicam ut habeas prope iam in uxoris loco? “ (99 – 104)

Menedem: „Kad sam doznao za vezu, nisam mu prišao kao čovjek niti onako kako je to zahtijevalo momkovo ranjeno srce, nego na silu i onako kako očevi obično rade. Svakodnevno sam mu spočitavao: „je li ti se zbilja nadaš da ćeš i dalje moći uz živa oca raditi takve stvari i držati djevojku kao da ti je već žena?“³⁸

Vidljivo je kako Menedem drži do moralnih vrijednosti i bitno mu je da se njegov sin primjereno ponaša. To što je Klinija zaljubljen u Antifilu i želi je za ženu i to sve bez njegova znanja, Menedemu je pokazatelj ponašanja koje ne dolikuje njegovom sinu.. Upravo u tome leže razlozi zašto se Menedem grubo ponio prema njemu .

Menedem je ujedno lik s izraženim emocijama pa ga razdvojenost od sina dosta pogađa. On se nikako ne može pomiriti s gubitkom sina. Njega muči savjest zbog čina kojeg je učinio te se kažnjava mukotrpnim poslovima jer smatra kako time umanjuje nepravdu prema sinu. Iz očajja koji je uslijedio nakon odlaska njegova sina i ljubavi prema njemu spreman je žrtvovati i sebe i sve što posjeduje.

Menedemus: „Nam usque dum ille vitam illam colet

inoipem carens patria ob meas iniurias,

interea usque illi de me supplicium dabo

laborans parcens quaerens, illi serviens. “ (136-139)

Menedem: „Sve dok on zbog moje svojeglavosti provodi onakav život,

u neimaštini, daleko od domovine, kažnjavat ću se u njegovo ime,

mučit ću se, škrtariti, gomilati i robovati za njega.“³⁹

Tijekom radnje, Menedemova emotivna strana sve više dolazi do izražaja. Njegova patnja i želja za sinom se pojačavaju te on shvaća kako mu ni vrijeme ne može zaliječiti rane. Sve više osjeća kajanje te bi učinio sve kako bi sina ima ponovo kraj sebe.

Menedemus: „Aut ego profecto ingenio egregio ad miserias

³⁸ TERENCEIJE, n.dj. (34), 48.

³⁹ TERENCEIJE, n.dj. (34), 47.-48.

*natus sum aut illud falsumst quod volgo audio
dici, diem adimere aegritudinem hominibus;
nam mihi quidem cotidie augescit magis
de filio aegritudo, et quanto diutius
abest mage cupio tanto et mage desidero.*“ (420-425)

Menedem: „Bit će ili da sam ja već takav da me silno doimlju nesreće ili je lažna ona izreka koju često čujem da vrijeme umanjuje boli: u meni se bol za sinom iz dana u dan sve više povećava i što ga dulje nema, više ga želim i više mi nedostaje.“⁴⁰

Menedem u komediji najčešće razgovara sa svojim starim znancem i susjedom Hremetom. Preko Hremeta se saznaje kako je glavni problem u odnosu Menedema i njegova sina manjak razumijevanja i bliskosti. Naime, Menedem nikada nije znao pokazati koliko mu je stalo i koliko voli sina Kliniju, a niti je Klinija ikada imao običaj biti otvoren i iskren prema ocu.

*Chremes: „Tu illum numquam ostendisti quanti penderes,
nec tibi ille est credere ausus quae est aequam patri.*“ (155 -156)

Hremet: „Nikad mu nisi pokazao koliko ti je stalo do njega, a on se nije usudio da povjeri ono što valja povjeravati ocu.“⁴¹

Hremet je veliki Menedemov savjetnik i oslonac u djelu. Naime, Menedem s Hremetom najviše razgovara o svom sinu te općenito o životu, a Hremet pokušava ukazati što mu je ispravno za činiti. Preokret se događa na kraju komedije kada Menedem počne savjetovati Hremeta. Naime, isto kao što je Hremet razgovarao s Menedemom o njegovom sinu i problemima te uviđao njegove pogreške, tako se sada na isti način Menedem postavlja prema Hremetu. Naime, Hremet se odrekao svoga sina Ktesifonta zato što se zaljubio u Bakhidu, a iza njegovih leđa ju je i uzdržavao. Sve to je Hremetu bio dovoljan razlog da odbaci vlastitog sina. S druge strane, Menedem osjeća dužnost i potrebu da pokaže Hremetu što je zapravo ispravno i da ga uvjeri kako treba oprostiti sinu. Po navedenom se može uvidjeti kako je Menedem osjećajna osoba

⁴⁰ TERENCEJE, n.dj. (34), 56.

⁴¹ TERENCEJE, n.dj. (34), 48.

koja se brine za svoje znance i prijatelje te im je voljan pružiti pomoć ukoliko osjeća da im je potrebna.

*Menedemus: „Enimvero Chreme<s> nimi' graviter cruciat adolescentulum
nimi'que inhumane: exeo ergo ut pacem conciliem.“ (1045-1046)*

Menedem: „Uistinu, Hremet prevše žestoko muči momka, previše nečovječno!

Izlazim zato da ih pomirim.“⁴²

Na kraju komedije, Menedem uz pomoć Sostrate uspijeva u tome da Hremet oprosti sinu. Također se i sam Menedem na kraju pomiri sa svojim sinom Klinijom, a njegove muke konačno završavaju.

⁴² TERENCEIJE, n.dj. (34), 75.

9. USPOREDBA LIKA EUKLIONA I LIKA MENEDEMA

Ono zajedničko liku Eukliona i liku Menedema svakako je to što su obojica tipizirani likovi u komedijama. Naime, kao što je već rečeno, Plaut i Terencije preuzimaju likove iz nove atičke komedije, a među njima su i likovi staraca koje oni potom uvode u svoja djela te im daju značajnu ulogu. Također, ova dva lika povezuju i činjenice da su u prošlosti bili izrazito siromašni te da su roditelji jednog djeteta. Euklion ima kćer Fedru, a Menedem sina Kliniju.

Kada je riječ o razlikama među njima, valja spomenuti kako je lik Eukliona prožet jednom istaknutom osobinom, a to je škrtost, koja proizlazi iz njegova straha i nepovjerenja prema ljudima. Naime Plaut karikira svoje likove radi komičnog prikazivanja ljudskih osobina, pa tako niti lik starca nije izuzetak. Karakter lika nije dubinski razvijen, a sama psihologizacija lika je minimalna.⁴³ Lik Eukliona iskarikiran je tako što nakon pronalaska ćupa postaje bogat, ali u materijalnom smislu. S druge strane, on gubi na ostalim razinama kao čovjek.⁴⁴ Naime, kod Eukliona ćup sa zlatom budi pohlepu i strah, a sve ostalo mu postaje nevažno te svu svoju pažnju usmjerava prema ćupu. On neprestano misli na pronađeni ćup sa zlatom, a zbog straha od otkrivanja ćupa zaboravlja na prave životne vrijednosti. To se posebno može uvidjeti po tome što Euklion laže svima o svom financijskom statusu, uključujući i svojoj vlastitoj obitelji. Također, on ne želi sudjelovati niti u financiranju zaruka i svadbe vlastite kćeri.

U Plautovoj komediji prisutan je govorni latinski jezik tog doba. Također, Plautov jezik ima lakrdijski karakter. Naime, jezik mu je ispunjen mnogim dosjetkama, igrama riječi, grubim šalama i uvredama.⁴⁵ Samim tim, Euklion kroz djelo često izgovara razne uvrede, psovke i dosjetke, a to vidljivo pridonosi komičnom dojmu i živahnoj radnji koji su Plautu bili veoma bitni.

S druge strane, lik Menedema je, za razliku od Eukliona, razvijen na dosljedan i dublji način. Naime, Terencije temeljito psihološki karakterizira svoje likove te prožima svoje likove humanošću i osjećajnošću.⁴⁶ U Terencijevoj komediji može se zamijetiti kako Terencije ne prikazuje Menedema kao karikaturu. Kod Menedema nije istaknuta samo jedna ljudska osobina te je on tradicionalan otac koji je zabrinut za sreću svoga sina.

⁴³ V. VRATOVIĆ, n.dj. (1), 222.

⁴⁴ Korišteni su podatci sa stranice Lektira.hr (<http://www.lektira.hr/skrtac-tit-makcije-plaut/>, zadnji pristup 19. lipnja 2017.)

⁴⁵ I. M. TRONSKI, n.dj. (4), 357.

⁴⁶ V. VRATOVIĆ, n.dj. (1), 224.

Nadalje, Terencije preko lika Menedema ujedno stavlja naglasak na shvaćanje ljudske prirode o kojoj Menedem često razgovara s Hremetom, za razliku od Plauta kojem je glavni cilj preko Eukliona samo ismijavati ljudske osobine.⁴⁷ Naime, Menedem je u djelu prikazan kao mučenik koji muke nanosi samom sebi jer je očajan zbog gubitka sina i samo želi ponovo ga imati kraj sebe.

Terencijev jezik je ugladen, a rječnik mu je cenzuriran. Terencije se pri gradnji dijaloga ne koristi dosjatkama i uvredama te njegovi likovi ne zapadaju u razne nepredvidive situacije.⁴⁸ Tako, za razliku od Plautovog Eukliona, Menedem nije netko tko se koristi pogrdnim izrazima i različitim dosjatkama, nego kroz cijelo djelo na fin i uljudan način razgovara s ostalim likovima.

Također, Terencije u prologu naglašava kako je njegova komedija statična, mirna komedija (*fabula stataria*) u kojoj nema puno kretanja i vike.⁴⁹ Kasnije je u samom djelu primjetno kako Menedem samim tim nije ljutiti starac koji tumara okolo i doživljava različite zgone poput Eukliona, već je njegova prisutnost u djelu temeljena na samim dijalozima s drugim likovima.

⁴⁷ C. Ruth FORD, *Contrast of Plautus and Terence*, Electronic Theses and Dissertations, University of Louisville, 1937., 64. (<http://ir.library.louisville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2788&context=etd>, zadnji pristup 19. lipnja 2017.)

⁴⁸ I. M. TRONSKI, n.dj. (4), 369.

⁴⁹ TERENCE, n.dj. (34), 45.

10. ZAKLJUČAK

Na kraju prikazivanja i analiziranja lika starca Eukliona u Plautovoj i lika starca Menedema u Terencijevoj komediji jasno je kako su ovi likovi istaknuti za obje komedije. Naime, iz prikazanog je vidljivo kako njihova prisutnost znatno utječe na radnju i na ostale likove te su oni nositelji određenih ljudskih karakternih osobina. Plaut je kreirao lik Eukliona koji je slika i prilika uobičajene i raširene ljudske osobine – škrtosti. Oblikujući lik postigao je da on bude poput karikature koja svojim ponašanjem, razmišljanjem i načinom izražavanja izaziva komičan dojam kod publike.

Plaut razvija lik Eukliona na način da on bude osoba koja je rob svojih mana. Euklion tako postaje osoba koja je opsjednuta materijalnim, a ono duhovno zaboravlja. Plaut centrira lik Eukliona u svojoj komediji te se on aktivno kreće tijekom čitave radnje komedije, a njegovi dijalozi s ostalim likovima popraćeni su vulgarnim izrazima i igrama riječi koje nikoga ne mogu ostaviti ravnodušnim. Euklion je osoba kojom vlada nepovjerenje, strah, škrtost i pohlepa, a sve moralne vrijednosti života stavlja na stranu. Komični dojam se na taj način ostvaruje bez velikih teškoća, a dokaz da je Plaut u tome uspio je taj što je tadašnja rimska publika obožavala njegove komedije. Naime, njegove komedije su bile uspješne zbog situacione komike, izrazito stereotipnih likova te grubih šala i dosjetki. Plaut je pisao za širu populaciju te je, primjerice, u svojoj komediji preko starca Eukliona izrugivao određene životne situacije i mane koje su očito bile aktualne u njegovo vrijeme. Takvo što očito je bio pun pogodak, jer je publika za koju je pisao, a nju je većinom činio obični i neobrazovani puk, takvo što i očekivala i bila je naklonjena takvom tipu komedije.

S druge strane, Terencije je u svojoj komediji stvorio lik starca Menedema koji se podosta razlikuje od Plautova Eukliona. Zanimljivo to što Terencije svog starca predstavlja kao osobu koja samu sebe muči te on trpi patnju zbog gubitka sina. Jasno je vidljivo kako je time Terencije kroz lik starca ocrtao i motiv ljudske prirode, za kojeg je Terencije pokazivao zanimanje. Njegov lik starca je staložene naravi te je njegova karakterizacija ostvarena na dublji način. Naime, po danim primjerima u radu može se uočiti kako je Terencijevo pisanje elegantno i profinjeno, a jezik mu odiše učenošću. Razlog tomu je što se Terencije kretao u elitnim krugovima i bio je više naklonjen tom djelu publike pa ne treba čuditi zašto je naginjao takvom stilu. No, upravo zbog takvog načina pisanja komedija njegov je uspjeh bio manji nego Plautov. Naime, već iz prikaza lika Menedema vidljivo je kako on jest lik od velike važnosti, na kraju krajeva, sama komedija je i dobila svoj naziv upravo prema njemu, ali za razliku od Eukliona, Menedem ne izaziva humoristični dojam kod publike. On je predstavljen kao tradicionalan i

miran čovjek, a još k tome i kao mučenik te sve to gotovo posve zakida komičan dojam. Složeno razvijanje i psihologizacija lika, Terencijeva je značajna karakteristika ali takvo što nije bilo dovoljan element za osvajanje šire rimske publike njegova vremena. No, to ne znači da je Terencijevo djelo manje vrijedno od Plautova jer Terencijev je stil maestralan usprkos tome. Naime, već je po izdvojenim primjerima u radu jasno kako se njegov stil očituje ugladenošću i finim izrazom te on vješto oblikuje svoju komediju, koja je, za razliku od Plautove, složena i dotjerana. Njegova komedija samim tim, usprkos manjku komičnih efekata, na stilističkoj razini dobro funkcionira.

Iz svega je primjetno kako su Plaut i Terencije oblikovali svoje likove staraca svaki na sebi svojstven i specifičan način. Naime, likovi staraca posve odgovaraju njihovom stilu pisanja, a on se itekako očituje i u Plautovom Euklionu te u Terencijevom Menedemu. Euklion i Menedem stvoreni su s ciljem da se kroz njih prikažu određene ljudske osobine i životne situacije. Može se reći kako su Plaut i Terencije u tome itekako uspjeli, samo što je Plaut to postigao s većom dozom komike.

11. POPIS LITERATURE

1. BUDIMIR, Milan i FLAŠAR, Miron, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Naučna knjiga, Beograd, 1978.

2. FORD, Ruth C., *Contrast of Plautus and Terence*, Electronic Theses and Dissertations, University of Louisville, 1937., 64.

(<http://ir.library.louisville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2788&context=etd>, zadnji pristup 19. lipnja 2017.)

3. JELAKOVIĆ, Mateja, *Komički lik starca: Plaut, Držić, Molière*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 2014.

(<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/5041/1/Jelakovi%C4%87%2C%20Mateja.pdf>, zadnji pristup 12. lipnja 2017.)

4. PLAUT Tit Makcije, *Ćup*, prev. Branimir Žganjer, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.

5. ŠKILJAN, Dubravko, *Leksikon antičkih termina*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2003.

6. TERENCEJE Publije Afer, *Heautontimorumen*, prev. i prir. Darko Novaković, *Latina et Graeca*, No. 10, Zagreb, 1977.

7. TRONSKI, Mojsevič Iosif, *Povijest antičke književnosti*, prev. Miroslav Kravar, Matica hrvatska, Zagreb, 1951.

8. VRATOVIĆ, Vladimir, „Rimska književnost“, *Povijest svjetske književnosti*, knjiga 2., Mladost, Zagreb, 1997.

Web izvori

- *Hrvatska enciklopedija*

„Difil“ (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15041, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

„Filemon“ (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19526, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

„Komedija“ (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=44230, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

„Lelije, Gaj Mudri“

(<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35948>, zadnji pristup 15. kolovoza 2017.)

„Menandar“ (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40074, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

„Palijata, fabula“ (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=46294, zadnji pristup 9. lipnja 2017.)

„Scipion, Publije Kornelije Afrički Mlađi Numancijski“

(<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55068>, zadnji pristup 15. kolovoza 2017.)

- *Lektira.hr*

„Škrtac, Tit Makcije Plaut“ (<http://www.lektira.hr/skrtac-tit-makcije-plaut/>, zadnji pristup 19. lipnja 2017.)

- *The Latin Library*

„Plautus: Aulularia“ (www.thelatinlibrary.com/plautus/aulularia.shtml, zadnji pristup 12. srpnja 2017.)

„Terence: Heautontimorumenos“ (www.thelatinlibrary.com/ter.heauton.html, zadnji pristup 12. srpnja 2017.)